

Cezary Rzymkowski

Politechnika Warszawska, Wydział Mechaniczny Energetyki i Lotnictwa

WPROWADZENIE DO BIOMECHANIKI

T1. Zarys historii biomechaniki

Wykład współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego,
udostępniany nieodpłatnie

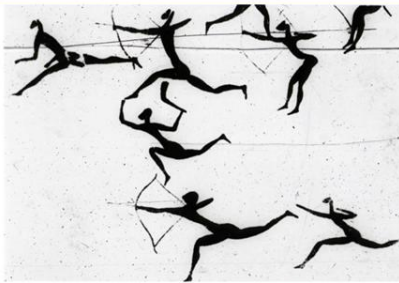

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

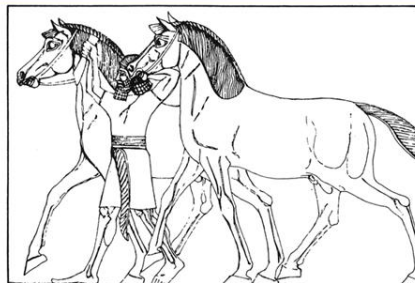
UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

POCZĄTKI

Rysunki naskalne, Sahara, ok. 3000 rok p.n.e.

Asyryjskie konie prowadzone przez wojownika. Plaskorzeźba z VII wieku p.n.e.,
Luwr, Paryż

Malunek na wazie, kultura Mochica (Peru), ok roku 0 n.e.

Rysunki naskalne, RPA, ok 0 roku n.e.
(Muzeum Iziko SA, Cape Town)

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WPROWADZENIE DO BIOMECHANIKI
Wykład współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego,
udostępniany nieodpłatnie

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Ważne nazwiska — Arystoteles

Arystoteles 384 – 322 p.n.e

„O Ruchu Zwierząt”

Poprawne twierdzenia:

- Zrozumienie funkcji kości i mięśni
- Zrozumienie sił reakcji podłoża w procesie przemieszczania się

Błędne twierdzenia:

- Serce jest źródłem ludzkiej inteligencji
- Ruchy mięśni są wynikiem *pneumy* (tchnienia), która przechodzi poprzez serce do mięśni

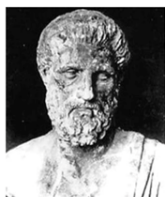
KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WPROWADZENIE DO BIOMECHANIKI
Wykład współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego,
udostępniany nieodpłatnie

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Ważne nazwiska — Herofilus

Herofilus (Aleksandria, 300 r. p.n.e.)

- ❖ Prekursor nowoczesnej anatomii dzięki wykorzystaniu sekcji zwłok.
- ❖ Dostrzegł różnicę między ścięgnami i nerwami oraz przypisał odczuwanie nerwom.
- ❖ Dostrzegł różnicę między tętnicami i żyłami.
- ❖ Uznał, że inteligencja/intelekt jest umiejscowiona w mózgu (za Alcamaenem, ok. 500 p.n.e.).

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WPROWADZENIE DO BIOMECHANIKI
Wykład współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego,
udostępniany nieodpłatnie

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Ważne nazwiska — C.Galen (Galenus)

Galen (Claudius Galenus, 131 – 201 n.e)

De Motu Muscolorum („O Ruchach Mięśni”)

- ❖ Dostrzegł różnicę między mięśniami szkieletowymi i innymi (serce, brzuch,...).
- ❖ Dostrzegł różnicę między agonistycznymi i antagonistycznymi mięśniami szkieletowymi oraz między nerwami odpowiedzialnymi za ruch oraz za odczuwanie.
- ❖ Stwierdził, że rodzaje skurczu mięśnia zależą od własności.
- ❖ Uznawał, że nerwy przewodzą „*spritus animalius*” z mózgu do mięśni, a zakończenia nerwowe wnikają do mięśni i zawierają *pneumę*.

WPROWADZENIE DO BIOMECHANIKI

Wykład współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego, udostępniany nieodpłatnie

Ważne nazwiska — Leonardo da Vinci

Leonardo da Vinci (1452 - 1519)

- ❖ Przeprowadzał sekcje zwłok w celu badania anatomii mięśni, stawów, kości, więzadeł, ścięgien, chrząstek, ...
- ❖ Odrzucił teorię *pneumy*, zastąpił ją „*siłą duchową*”, formą energii, działającą poprzez nerwy lub mięśnie.

WPROWADZENIE DO BIOMECHANIKI

Wykład współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego, udostępniany nieodpłatnie

Ważne nazwiska — Wesaliusz (A. van Wesale, Vesale)

Wesaliusz (Andreas van Wesale, Andre Vesale, 1514 – 1564)

- ❖ W 1543 napisał dzieło *O budowie ludzkiego ciała* (*De humani corporis fabrica*). Pierwsze wydane drukiem dzieło o anatomii człowieka, oparte na wielu sekcjach wykonanych na ludzkich zwłokach.
- ❖ Przypisał właściwości kurczenia się mięśni ich budowie „składających się z wielu włókien” oraz sieci tętnic, żył oraz nerwów.

Human skeleton from Vesalius' book, *De Humani Corporis Fabrica Libri Septem* (from Singer, 1959, with permission of Oxford University Press).

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WPROWADZENIE DO BIOMECHANIKI

Wykład współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego,
udostępniany nieodpłatnie

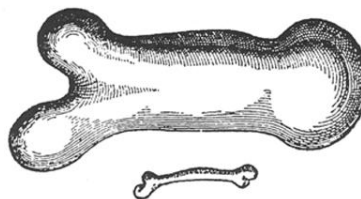
UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Ważne nazwiska — Galileo Galilei

Galileo Galilei (1569-1642)

- ❖ Traktat "*De Animalium Motibus*" (*O ruchu zwierząt* - nie opublikowany) zawierał, m.in., analizę ludzkiego skoku, chodu koni oraz owadów, a także analizę wytrzymałości materiałów biologicznych.

Rycina przedstawiająca porównanie zwykłej kości udowej do kości udowej potrzebnej to utrzymania zwierzęcia trzy razy większego, według Galileusza.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WPROWADZENIE DO BIOMECHANIKI

Wykład współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego,
udostępniany nieodpłatnie

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Ważne nazwiska — W. Harvey, R. Descartes

William Harvey (1578 – 1657)

- ❖ Wykazał, za pomocą wiwisekcji psów, że serce pompuje krew do tętnic.
- ❖ Odkrył krążenie krwi.

Rene Descartes - Kartezjusz (1596 – 1650)

- ❖ Teoretyk, w traktacie *L'homme* (1664) przypisał zasady mechaniczne do ciała ludzkiego: **zwierzęta i ludzie to maszyny biologiczne**. Ludzie różnią się od zwierząt tym, że posiadają dusze.
- ❖ Leżąc w łóżku i obserwując zachowanie muchy latającej po pokoju, zdał sobie sprawę z **możliwości opisanego tego ruchu w kartezjańskim układzie współrzędnych**.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WPROWADZENIE DO BIOMECHANIKI
Wykład współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego,
udostępniany nieodpłatnie

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Ważne nazwiska — Giovanni Borelli

Giovanni Borelli (1608 – 1679)

- ❖ Próbował zintegrować fizjologię i fizykę, opracował geometryczną metodę opisywania złożonych ruchów człowieka.
- ❖ Opisał wpływ kierunku włókien mięśniowych na siły wytwarzane przez dane mięśnie.
- ❖ Opisał funkcje ruchu mięśni, np. stawu kolanowego - analiza statyczna.

Okladka książki Borellego "De Motu Animalium" (Borelli 1680)

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WPROWADZENIE DO BIOMECHANIKI
Wykład współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego,
udostępniany nieodpłatnie

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Ważne nazwiska — Wielcy mechanicy

Isaak Newton
(1642 – 1727)

Leonard Euler
(1707 – 1783)

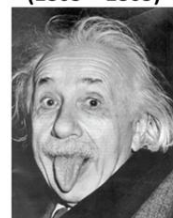
William Rowan Hamilton
(1805 – 1865)

Jean le Roud d'Alambert
(1717 – 1783)

Joseph Luis de Langrange
(1736 – 1813)

Albert Einstein
(1879 – 1955)

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WPROWADZENIE DO BIOMECHANIKI
Wykład współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego,
udostępniany nieodpłatnie

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Ważne nazwiska — L.J.M. Daguerre

Louis Jacques Mandé Daguerre (....-1851)

Malarz i dekorator, wynalazca (wraz z J.P. Niepce)
„dagerotypii” – pierwszej metody robienia zdjęć (~1835).

Portret kompozytora Fryderyka Szopena

Zdjęcie dagerotypowe, zrobione w atelier
Louis – Auguste Bissona, w Paryżu, 1847.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WPROWADZENIE DO BIOMECHANIKI
Wykład współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego,
udostępniany nieodpłatnie

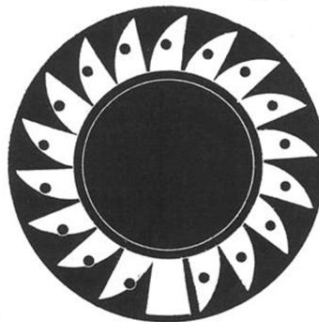
UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Ważne nazwiska — P.J.C. Janssen

Pierre Jules César Janssen (1824 – 1907)

Twórca „*revolver astronomique*”, urządzenia do nagrywania 48 kolejnych obrazów, oddzielonych od siebie o określone odstępy czasu. Możliwość nagrywania obiektów w ruchu.

Przykład 'revolver astronomique', obserwacja przemieszczania się Wenus na tarczy Słońca, 8 Grudnia 1874

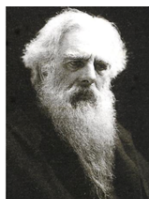
KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WPROWADZENIE DO BIOMECHANIKI
Wykład współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego,
udostępniany nieodpłatnie

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Ważne nazwiska — E. J. Muybridge

Eadweard James Muybridge

(Edward Muggeridge)

(1830 – 1904)

Brytyjski fotograf, działający w USA. Znany przede wszystkim jako autor zdjęć, wykonywanych zespołem sprzężonych aparatów fotograficznych, przedstawiających kolejne fazy ruchu np. galopującego konia, idącego człowieka itp. Jako wynalazca *zoopraksiskopu* – urządzenia pozwalającego na animowanie tych zdjęć – był jednym z pionierów kinematografii.

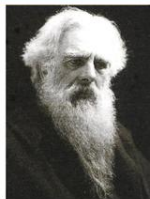
KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WPROWADZENIE DO BIOMECHANIKI
Wykład współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego,
udostępniany nieodpłatnie

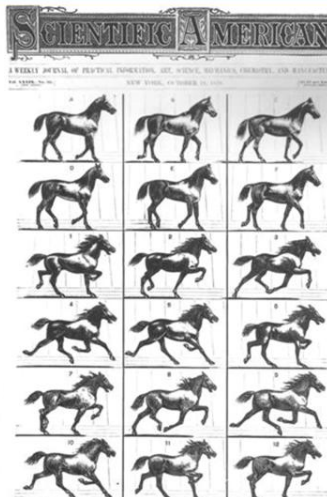

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Ważne nazwiska — E. J. Muybridge

Palo Alto w Kalifornii, gdzie Muybridge przeprowadzał swoje eksperymenty zlecone przez magnata Lelandą Stanforda, właściciela stadniny koni.

Okladka "Scientific American" z dnia 19 października 1878 r.

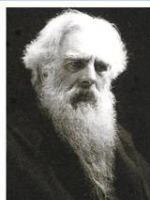
KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WPROWADZENIE DO BIOMECHANIKI
Wykład współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego,
udostępniany nieodpłatnie

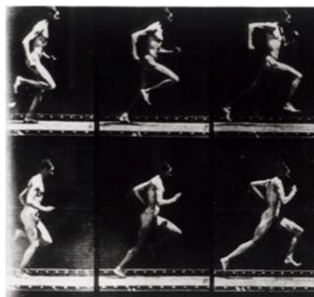

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

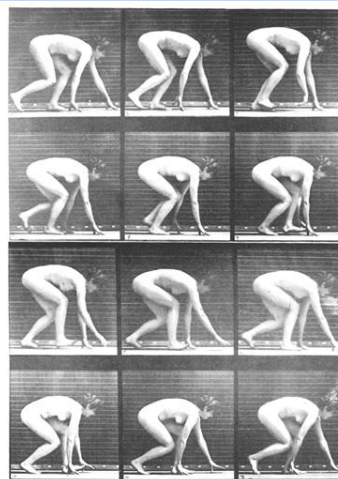
Ważne nazwiska — E. J. Muybridge

Między 1884 a 1886 rokiem, pracując dla uniwersytetu w Pensylwanii wykonał 781 klisz (20 000 zdjęć) dokumentujących ruch ludzi i zwierząt.

Fotografie biegnącego mężczyzny, 1887

From the Catalogue of Animal Locomotion: plate n. 183. *Walking on hands and feet*, model n. 8, costume: nude, 12 lateral phases of movement, time intervals: 106 thousandths of a second. (From Muybridge, 1887, reprint 1955, 1979).

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WPROWADZENIE DO BIOMECHANIKI
Wykład współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego,
udostępniany nieodpłatnie

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Ważne nazwiska — E.-J. Marey

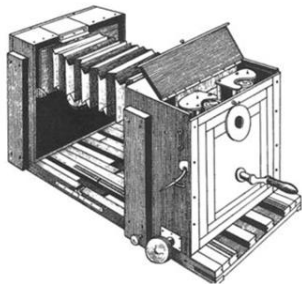

Etienne- Jules Marey (1830 – 1904)

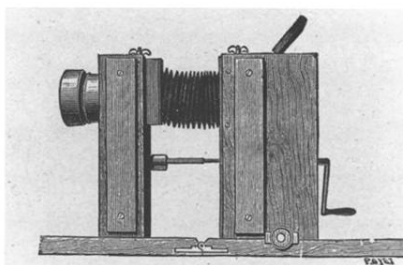
-pionier biomechaniki oraz chronofotografii

Wynalazca (przed braćmi Lumière) wszystkich głównych składników kamery do chronofotografii.

W 1893 roku skonstruował pierwszy projektor.

Kamera Marey'a, nazywana *chambre chronographique*.
(Michealis, 1958)

Model Marey'a *chronophotographie à pellicule* z 1890 roku.
Jego pierwsza kamera (cine-camera) została użyta do nagrania filmu w 1888 roku. (Marey, 1891)

WPROWADZENIE DO BIOMECHANIKI

Wykład współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego,
udostępniany nieodpłatnie

Ważne nazwiska — E.-J. Marey

- ❖ Wynalazca urządzeń pneumatycznych do korelowania zmierzonych sił reakcji podłoża oraz ruchu (specjalne buty, osłony kopyt, platformy pomiarowe).

Koń z zamontowanymi czujnikami na czterech kończynach. Jeździec trzyma urządzenie zapisujące wyniki - rytm biegu. (Marey, 1873)

WPROWADZENIE DO BIOMECHANIKI

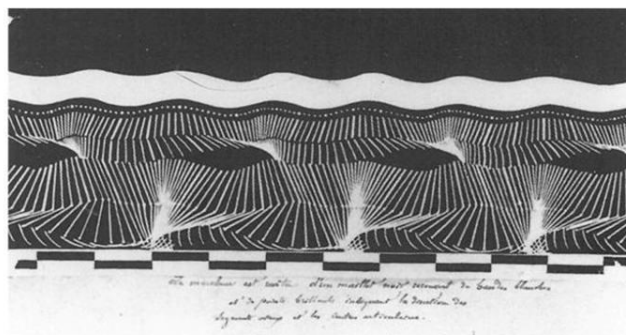
Wykład współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego,
udostępniany nieodpłatnie

Ważne nazwiska — E.-J. Marey

W 1882 roku Marey skonstruował tzw. 'Fotorewolwer' (*fusil photographique*), wykonujący na szklanym dysku dwanaście zdjęć na sekundę.

Seria zdjęć idącego człowieka, nagrana przez Marey'a na szklanym dysku, przy użyciu chronofotografii. Model ubrany był wczarny kostium z białymi pasami oznaczającymi pozycje kości jednego ramienia i przedramienia, jednej nogi oraz białymi punktami oznaczającymi stawy.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WPROWADZENIE DO BIOMECHANIKI

Wykład współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego,
udostępniany nieodpłatnie

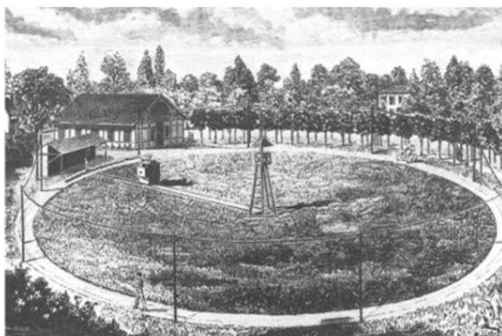
UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Ważne nazwiska — E.-J. Marey

- ❖ Przekształcił naukę o ruchu z nauki polegającej na obserwacjach do nauki wykorzystującej do tego celu konkretne dane uzyskane podczas doświadczeń.
- ❖ Utworzył pierwsze kompleksowe laboratorium biomechaniczne.

„Station Physiologique”,
Collège de France,
Paryż, 1882.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WPROWADZENIE DO BIOMECHANIKI

Wykład współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego,
udostępniany nieodpłatnie

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

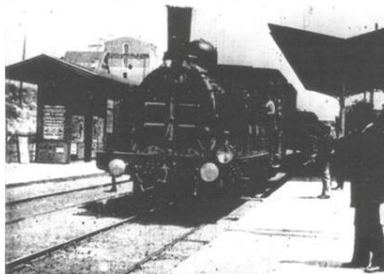

Ważne nazwiska — Bracia Lumière

Lumière Auguste (1862 – 1954) i Louis (1864 – 1948)

- ❖ Bracia Lumière 28 grudnia 1895 w Grand Café du Boulevard de Capucines w Paryżu, zorganizowali pierwszą publiczną projekcją filmu.

"Przyjazd pociągu", bracia Lumière, 1895. (Michaelis, 1958)

- ❖ Bracia wpadli na pomysł perforacji taśmy filmowej oraz skomercjalizowali sztukę tworzenia filmów.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU

WPROWADZENIE DO BIOMECHANIKI

Wykład współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego,
udostępniany nieodpłatnie

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Ważne nazwiska — Ch.W. Braune, O. Fisher

Christian Wilhelm Braune, 1863 – 1892, Otto Fisher, 1861 – 1902

- ❖ Przeprowadzili pierwszą trójwymiarową analizę ludzkiego chodu. Eksperyment miał miejsce w nocy 24/25 lipca 1891.
- ❖ Środki ciężkości i momenty bezwładności ciała i poszczególnych segmentów określali eksperymentalnie z wykorzystaniem mrożonych, wypreparowanych i pociętych piłą zwłok. Opracowali również sposób wyznaczania położenia środka ciężkości całego ciała dla żywych ludzi.

Badania nad wyznaczenie środka ciężkości ludzkiego ciała

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU

WPROWADZENIE DO BIOMECHANIKI

Wykład współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego,
udostępniany nieodpłatnie

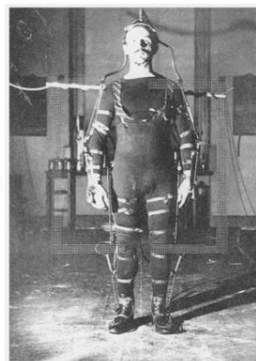

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Ważne nazwiska — Ch.W. Braune, O. Fisher

- ❖ Obiektem badań na żywym organizmie był żołnierz pułku z Saksonii o takich samych proporcjach i masie jak zbadane zwłoki, ubrany w czarny kostium z cienkimi rurkami oświetlonymi przez cewki Rhumkorff'a.
- ❖ Światło z cewek zostało utrwalone na szklanych płytkach w odstępach 0,0038s, co umożliwiło wyznaczenie środków obrotu poszczególnych części ciała względem siebie.
- ❖ Wykorzystano 4 kamery i specjalną ramkę odwzorowującą układ współrzędnych.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WPROWADZENIE DO BIOMECHANIKI

Wykład współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego,
udostępniany nieodpłatnie

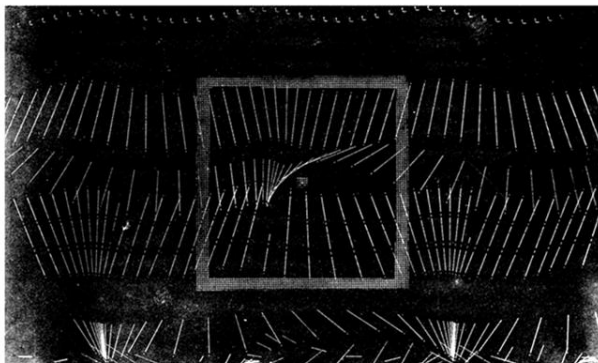
UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Ważne nazwiska — Ch.W. Braune, O. Fisher

- ❖ Po kilku próbach, wybrano wyniki dwóch eksperymentów (dla badanego idącego bez obciążenia oraz dla przypadku ze standardowym ekwipunkiem wojskowym) zostały zachowane do analizy.

Naświetlona płyta z wynikiem badania

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WPROWADZENIE DO BIOMECHANIKI

Wykład współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego,
udostępniany nieodpłatnie

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Ważne nazwiska — Ch.W. Braune, O. Fisher

- ❖ Zostało wykonane specjalne urządzenie do odczytywania położenia wybranych punktów ze zdjęć, z dokładnością 0,001 mm.

- ❖ Z zarejestrowanych współrzędnych środków ciężkości wyznaczono przebiegi przemieszczeń w przestrzeni (3D), a następnie – po dwukrotnym zróżniczkowaniu (metodą wykreslną)– przebiegi prędkości oraz przyspieszeń. Dzięki temu obliczono siły działające na organizm i jego poszczególne części, a także siły reakcji gruntu.

- ❖ „Ręcznie” wyliczenia zajęły Fisherowi kilka lat. Dziś – przy użyciu sprzętu komputerowego, wszystkie prace – w tym nagrania ruchu, można wykonać w ciągu kilku godzin lub nawet minut.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WPROWADZENIE DO BIOMECHANIKI

Wykład współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego,
udostępniany nieodpłatnie

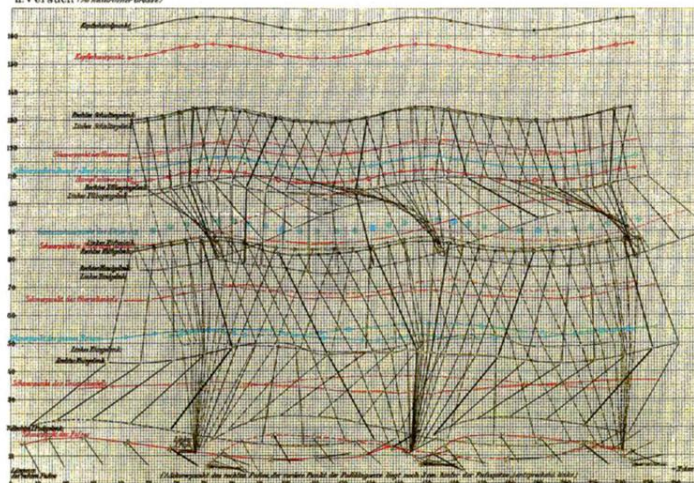

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Ważne nazwiska — Ch.W. Braune, O. Fisher

II Versuch / In natürlicher Größe /

Przedstawienie całkowitego środka ciężkości, środków stawów oraz osi poszczególnych części ciała w trójwymiarowej osi współrzędnych.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WPROWADZENIE DO BIOMECHANIKI

Wykład współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego,
udostępniany nieodpłatnie

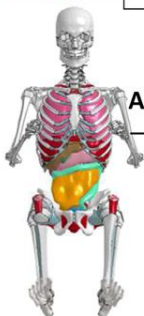
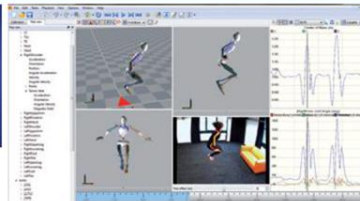
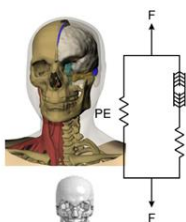

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Wiek XX i początki XXI

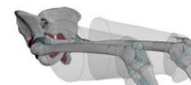
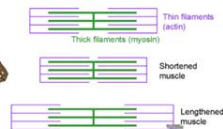
Archibald Vivian Hill

— model mięśnia

Andrew Fielding Huxley

— teoria ślizgowa mechanizmu skurczu mięśnia

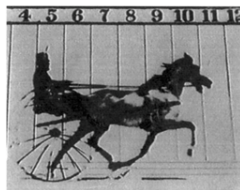

WPROWADZENIE DO BIOMECHANIKI
Wykład współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego,
udostępniany nieodpłatnie

Uwagi końcowe, zalecana literatura

- ❖ Dodatkowy materiał filmowy:

The Pioneers. The Origins of Scientific Cinematography. Institut für den Wissenschaftlichen Film, Göttingen in coproduction with Centre National de la recherche scientifique (CNRS Audiovisuel), Paris and Istituto Luce S.p.A. Italoleggio Cinematografico, Roma, 1989.

- ❖ Podstawowe źródło wykorzystanych ilustracji — *Wikipedia*

- ❖ Warto przeczytać:

Tejszerska D., Światoński E., Gzik M.: *Biomechanika narządu ruchu człowieka*, Wyd. Naukowe Instytutu Technologii Eksploatacji – PIB, Radom, 2011. (rozdz. 2, str. 13 –34)

WPROWADZENIE DO BIOMECHANIKI
Wykład współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego,
udostępniany nieodpłatnie

Dziękuję za uwagę

Wykład współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego,
udostępniany nieodpłatnie

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

